

ฉากทัศน์แห่งอนาคตการศึกษา จากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา
โรงเรียนนาร่องพื้นที่นวัตกรรม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
FUTURE SCENARIO FOR VISION OF ADMINISTRATORS, EDUCATION SANDBOX
SCHOOLS, MAE CHAEM DISTRICT, CHIANGMAI PROVINCE

ปรัชยา สมณา¹, ขณิษฐา อินทรธิรา², คณิศร ไชยมงคล³

Prachaya Sommana¹, Khanittha Intrathira², Kanisorn Chaimongkon³

Corresponding Author E-mail: Chaned.s@psru.ac.th

Received: Oct 30, 2023; Revised: Dec 06, 2023; Accepted: Dec 26, 2023

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันได้กำหนดทิศทางด้วยวิสัยทัศน์ที่มองภาพอนาคตในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาซึ่งเป็นหนึ่งตัววัดผล และชี้้นำความเจริญของชาติ มุ่งเน้นการพัฒนาระบบการศึกษาเพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรม พ.ศ. 2562 การศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาอย่างอิสระตามบริบทของสังคม และจังหวัดเชียงใหม่ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์แต่ละพื้นที่ที่โดดเด่น เป็นจังหวัดที่ได้รับประกาศกำหนดให้เป็นสถานศึกษานาร่องพื้นที่นวัตกรรม โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “เชียงใหม่..นครแห่งนวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสุข” ส่งผลต่อการจัดการศึกษามีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีสถานศึกษา 104 แห่งที่เข้าร่วมเป็นโรงเรียนนาร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ทำให้ผู้บริหารในสถานศึกษามีการกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อเป็นภาพอนาคตในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ อำเภอแม่แจ่มเป็นอำเภอที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและมีสถานศึกษาเข้าร่วม จำนวน 12 โรงเรียน ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนที่น่าสนใจแตกต่างกัน ส่งผลให้แต่ละสถานศึกษามีการกำหนดวิสัยทัศน์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาไปสู่คุณภาพ

คำสำคัญ : ฉากทัศน์แห่งอนาคต, โรงเรียนนาร่องพื้นที่นวัตกรรม, วิสัยทัศน์ผู้บริหาร

^{1,2,3} นักศึกษาหลักสูตรศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

^{1,2,3} Student in Master of Education, Educational Administration, Chiang Mai University

Abstract

Education management in the present day is guided by a vision that envisions the future of educational institutions as a measuring tool and a catalyst for the nation's development. It focuses on developing the education system to prepare learners with the knowledge and necessary skills for a constantly changing in the society and economy. The act of Education Sandbox Schools B.E. 2562 serves as the starting point for freely adapting education management according to the context of society. Chiang Mai is a province with diverse cultural characteristics, each region stands out with its unique features. It is a province that participates in educational innovation areas with a vision that Chiang Mai... the city of lifelong learning, leads to changes in education management. There were 104 schools participating as pilot educational institutions in an Education Sandbox Schools, allowing the school administrators in those institutions to establish a vision that aligns with the local context. Mae Chaem district is a remote area where had 12 participating schools, each offering unique and interesting approaches to teaching and learning. The result in each school had a significant role in driving education towards excellence, and each school set its vision as a key factor in achieving educational quality.

Keywords : Future Scenario, Education Sandbox Schools, Vision Of Administrators

บทนำ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันในแต่ละพื้นที่มีการดำเนินการจัดการศึกษาที่มีความแตกต่างกันโดยบริบทเชิงพื้นที่และความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษานับว่าเป็นผู้นำที่กำหนดทิศทางของการจัดการศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารเป็นบุคคลที่นำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายและสามารถบริหารงานในสถานศึกษาของตนให้ประสบความสำเร็จ การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเริ่มต้นด้วยวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนก่อนเป็นอันดับแรก เพราะนั่นคือการกำหนดทิศทาง เป็นการวางเป้าหมายกำหนดวิสัยทัศน์การจัดการศึกษาในอนาคต

ฉากทัศน์แห่งอนาคต

นิยามและประเภทของฉากทัศน์

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2562: 77) อธิบายว่า ฉากทัศน์ (Scenario) หมายถึง มโนภาพเกี่ยวกับสถานการณ์ในอนาคตที่มีความเป็นไปได้ (Probability) ซึ่งจากนิยามฉากทัศน์จะมีความคล้ายคลึงกับวิสัยทัศน์ (Vision) มีคุณลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ 1) ให้ความสำคัญกับความไม่แน่นอน และปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลไปสู่อนาคต 2) ถูกกำหนดขึ้นโดยผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และข้อมูลปัจจุบัน ข้อมูลในอดีตอย่างรอบคอบ จนเกิดเป็นภาพที่เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยเกื้อหนุนและปัจจัยความท้าทายต่ออนาคตอย่างชัดเจน จากคุณลักษณะดังกล่าวสามารถแบ่งฉากทัศน์ได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. ภาพพื้นฐานประวัติศาสตร์ (Historically-based Scenario หรือ Future History) หมายถึง มโนภาพที่เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากอดีตและข้อมูลปัจจุบันว่าจะนำไปสู่อนาคตได้อย่างไร
2. ภาพแห่งอนาคต (Images of Future) หมายถึง มโนภาพที่กล่าวถึงอนาคตโดยไม่มีรายละเอียดที่ชัดเจนเกี่ยวกับปัจจัยที่จะนำไปสู่อนาคต

การสร้างและวิเคราะห์ฉากทัศน์แห่งอนาคต

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2562: 84) กล่าวว่า การสร้างและวิเคราะห์ฉากทัศน์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกำหนดทางเลือกหรือสถานการณ์แห่งอนาคต ใช้ในการประกอบการตัดสินใจ การวางแผนกลยุทธ์ หรือการกำหนดนโยบายเพื่อรองรับความเป็นไปได้และความไม่แน่นอนของอนาคต โดยสิ่งจำเป็นในการสร้างและวิเคราะห์ฉากทัศน์ ได้แก่ 1) ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ครอบคลุมทุกมิติ ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อองค์กร ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับฉากทัศน์ในอนาคต เช่น สารสนเทศด้านเศรษฐกิจ แนวโน้มเทคโนโลยี นโยบาย 2) ความมุ่งมั่นของผู้นำองค์กร 3) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สามารถประสานความร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อกำหนดฉากทัศน์ที่ชัดเจนและมีความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติมากที่สุด การสร้างและวิเคราะห์ฉากทัศน์สามารถดำเนินการได้ตาม 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดหัวข้อหรือประเด็นคำถามเริ่มด้วยการอภิปรายระดมสมองเพื่อกำหนดขอบเขตหัวข้อหรือประเด็นที่ต้องการสร้างฉากทัศน์ให้มีความชัดเจน หรือหากหัวข้อมีความชัดเจนแล้วอาจให้ผู้เข้าร่วมเสนอประเด็นคำถาม เช่น หัวข้อนั้นจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้เข้าร่วมการประชุม หรือองค์กร ชุมชน ประเทศ และประชาคมโลกอย่างไร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 เลือกขอบเขตเวลา (Time Horizon) ควรเริ่มต้นด้วยการแบ่งผู้เข้าร่วมประชุมเป็นกลุ่มย่อยแล้วให้แต่ละกลุ่มอภิปรายบริบทสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ เช่น หัวข้อเกี่ยวกับนโยบายพลังงานในอีก 20 ปีข้างหน้า ควรเริ่มด้วยการให้แต่ละกลุ่มย่อยอภิปรายวิวัฒนาการของนโยบายด้านพลังงาน ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผล

กระทบต่อแวดวงพลังงานตลอดช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาโดยผู้ควบคุมการประชุมอาจใช้รูปภาพ สื่อวีดิทัศน์ หรือประเด็นคำถามจากขั้นตอนที่ 1 เพื่อกระตุ้นผู้เข้าร่วมประชุม ให้รู้พื้นความทรงจำ และแบ่งปันประสบการณ์ ความรู้สึกตนเองกับสมาชิกในกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพล (Influential Factor) ต่อฉากทัศน์ “ปัจจัยขับเคลื่อน (Driver)” หมายถึงปัจจัยที่พลวัตสูง หรือมีความไม่แน่นอนสูง และมีอิทธิพลต่ออนาคตสูง แต่ละฉากทัศน์จำเป็นต้องมีปัจจัยขับเคลื่อนที่แตกต่างกัน ในขณะที่ “ปัจจัยคงที่ (Constant)” คือ ปัจจัยที่มีความเป็นไปได้อย่างสูง (คงที่) แต่มีอิทธิพลต่ออนาคตสูง เช่นเดียวกับปัจจัยขับเคลื่อน ดังนั้น ทุกฉากทัศน์ในกระบวนการวิเคราะห์จึงต้องมีปัจจัยคงที่เหมือนกัน

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดทางเลือก (Alternative) เป็นการวิเคราะห์ “ปัจจัยขับเคลื่อน” ที่ตรงกันข้ามกันใน 2 กรณี คือ 1) ในกรณีที่ปัจจัยนั้นจะเกิดขึ้นแน่นอน 2) กรณีที่ปัจจัยนั้นไม่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 สร้างเข็มทิศฉากทัศน์แห่งอนาคต (Future Compass) โดยคัดเลือกปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญที่สุด 2 ปัจจัยจากขั้นตอนที่ 4 มาสร้างเป็นแกน X และแกน Y โดยมีจุดกึ่งกลาง เป็นตัวแทนของปัจจุบัน วงกลมเส้นประ คือ ขอบเขตเวลาของอนาคต (Time Horizon) ที่ต้องการศึกษาผลที่ได้จากขั้นตอนนี้ คือ เข็มทิศฉากทัศน์แห่งอนาคต ซึ่งมี 4 ควอดรนต์ และแต่ละควอดรนต์ คือ ฉากทัศน์ (Scenario) ที่สามารถใช้วิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 สร้างเรื่องราว (Narrative) สำหรับแต่ละฉากทัศน์เรื่องราวถือเป็นหัวใจสำคัญของเทคนิคนี้ เรื่องราวที่มีข้อมูลครบถ้วนและเรียบเรียงลำดับความคิดที่ดีจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ฉากทัศน์และมองอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคุณลักษณะของเรื่องราวที่ดี คือ 1) อธิบายและให้ข้อมูลปัจจัยขับเคลื่อนอย่างชัดเจน ครอบคลุมพลวัตการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน 2) นำเสนอความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causal Relations) ของปัจจัยคงที่และปัจจัยขับเคลื่อน ไม่ควรนำเสนอในเชิงลำดับระยะเวลา (Chronological Order) 3) สะท้อนผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อประเด็นที่กำลังวิเคราะห์อย่างรอบด้าน 4) เรื่องราวฉากทัศน์ควรมี “ชื่อเรื่อง (Title)” ที่น่าสนใจและสะท้อนเนื้อหาสาระโดยสังเขปของฉากทัศน์ เช่น สำหรับฉากทัศน์ที่ 1 ประเทศจีนประสบปัญหาวิกฤติ เศรษฐกิจและเทคโนโลยีพลังงาน และพลังงานทางเลือกยังมีต้นทุนสูง อาจตั้งชื่อฉากทัศน์ว่า “วิกฤติพลังงานโลก (Global Energy Crisis)” เนื่องจากวิกฤตการณ์ ทางเศรษฐกิจในประเทศจีนซึ่งเป็นประเทศผู้บริโภคพลังงานที่สำคัญของโลกมีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อประเทศอื่น ๆ ทั้งในภูมิภาคเอเชียและภูมิภาคอื่นซึ่งมีความสัมพันธ์ทางการค้าใกล้ชิดกับจีน

ขั้นตอนที่ 7 วิพากษ์ผลลัพธ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในแต่ละฉากทัศน์ ขั้นตอนนี้อาจแบ่งผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่มย่อยเพื่ออภิปรายระดมความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละฉากทัศน์ หรืออาจจะเป็นการอภิปรายความสมเหตุสมผล ความเป็นไปได้ หรือนัยยะเชิงปฏิบัติ (Practical Implication) ของฉากทัศน์

ฉากทัศน์แห่งอนาคตการศึกษาไทย

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2564: 19) นำเสนอข้อมูลฉากทัศน์ด้านการศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยนำเสนอเป็นสถานการณ์พัฒนาการของการศึกษาที่ใช้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนการศึกษาให้มีคุณภาพมากขึ้น ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมมากขึ้น ผู้เขียนได้สรุปและนำเสนอข้อมูลสถานการณ์การศึกษาแต่ละช่วง ดังนี้

1. Learning Decomposes เป็นการเรียนที่ไม่สามารถนำไปตอบโจทย์ในการดำเนินชีวิตได้ ไม่ได้เรียนตามสิ่งที่ตนเองสนใจ การเรียนรู้เป็นเรื่องที่ถูกจำกัดและไม่ได้ปรับปรุงหลักสูตรหรือองค์ความรู้ที่รับรู้ต่อผู้เรียน เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องแหล่งข้อมูลที่ทันสมัย การเข้าถึง คุณภาพของผู้สอน รวมถึงรูปแบบของการเรียนการสอน

2. The Vicious Cycle Of Job Seekers ผู้เรียนส่วนใหญ่รู้สึกกดดันกับการเรียนรู้และเกิดการแข่งขันในวัยเรียน คุณภาพของการเรียนรู้ที่ได้รับส่วนมากยังขึ้นอยู่กับโอกาส และเศรษฐกิจทางสังคม มีการเพิ่มขึ้นของการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา แต่ยังไม่ทั่วถึงในสถาบันและองค์กรการศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับวุฒิการศึกษา และไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตนอกห้องเรียน

3. Never –Ending Learning การเรียนรู้เป็นเรื่องของคนทุกวัย สังคมมีรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้ง่ายและสนุกมากขึ้น เนื้อหาสอดคล้องกับทักษะแห่งอนาคต ครูและหน่วยงานพัฒนาบุคลากรทั้งภาครัฐและเอกชนมีหน้าที่ในการแนะนำการสอน ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข ได้เรียนในสิ่งที่รักและสนใจ มีหลักสูตรและแหล่งข้อมูลให้ศึกษาอย่างหลากหลาย มีทักษะเป็นที่ต้องการและตลาดงานรองรับ

4. Design Your Ideal Life ระบบการเรียนรู้ของประเทศเป็นระบบการสะสมหน่วยการเรียนรู้ (Credit Bank) ตลอดชีวิต มีเทคโนโลยีการวางแผนการเรียนรู้ผ่านปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ร่วมกับผู้เรียนเป็นแผนรายบุคคล เพื่อการค้นพบตนเองและนำทักษะไปต่อยอดในการทำงานได้ตรงความสนใจและเกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างเต็มที่ มีเทคโนโลยีช่วยส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ สังคมไม่มีการตัดสินจากวุฒิการศึกษา สื่อการเรียนรู้หลักสูตร และรูปแบบการเรียนรู้มีให้เลือกหลากหลาย ผู้เรียนรู้สึกสนุกกับการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมในเมืองเอื้อต่อการเรียนรู้ การเรียนเกิดได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา สำหรับผู้คนทุกช่วงวัย

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การศึกษาคือรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพอันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าซึ่งการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เน้นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคใหม่อย่างสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบต่อสังคมถือว่าเป็นความท้าทายของโรงเรียนหรือสถาบัน การศึกษาต่างๆในการพัฒนากระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อสร้างนวัตกรรมการบริหารการศึกษาสู่การพัฒนาการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่สามารถเชื่อมโยงการพัฒนาคนการพัฒนาชุมชนและสร้างกระบวนการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์โลกอนาคตการศึกษาจึงเป็นความคาดหวังจากทุกภาคส่วนว่าจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวซึ่งแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) เป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันอันจะก่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าวตามระยะเวลาที่กำหนดในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) อันเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”(แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580). 2561: 4) และในปัจจุบันพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พุทธศักราช 2562 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2562 เนื่องจากต้องการพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ มีความรู้เท่าทันโลกและมีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคนและรัฐให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ร่วมพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงกำหนดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษาอันเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งมีการขยายผลนวัตกรรมจัดการเรียนการ

สอนและวิธีการปฏิบัติที่ดีไปในสถานศึกษาอื่น (ราชกิจจานุเบกษา. 2562: 102) โดยจังหวัดเชียงใหม่เป็น 1 ใน 8 จังหวัดนำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา มีคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2565-2569) กำหนดทิศทางการขับเคลื่อนโดยใช้แผนพัฒนา แผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งขณะนี้อยู่ในห้วงปี 2565 – 2569 มีการวิเคราะห์แนวโน้มอนาคตของเมืองเชียงใหม่ และได้มีการกำหนดสมรรถนะ “ละอ่อนเชียงใหม่” ซึ่งเมืองของเชียงใหม่เป็นเมืองแห่งศิลปะ เมืองแห่งการสัญจร เมืองแห่งวัฒนาอาราม และเมืองแห่งนวัตกรรม ที่จะเน้นในเรื่องของเศรษฐกิจ การเติบโต การบริการที่มีคุณภาพเป็นเมืองอัจฉริยะผู้คนฉลาดเลือก รวมทั้งกรอบแนวทาง ได้มีวิสัยทัศน์ของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ว่า “เชียงใหม่...นครแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสุข” โดยมีภารกิจในการขับเคลื่อน 4 ภารกิจ คือ ภารกิจที่ 1 จะสร้างความเสมอภาคการศึกษาตลอดชีวิต ภารกิจที่ 2 จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาเชิงสมรรถนะแห่งอนาคตภารกิจที่ 3 จะเร่งพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัด และภารกิจที่ 4 จะยกระดับขีดสมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และจังหวัดเชียงใหม่ได้แถลงเจตนารมณ์ที่จะมุ่งมั่นที่จะเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมการศึกษาตลอดชีวิตที่มีความสุขสำหรับคนทุกช่วงวัย บนหลักการจังหวัดการศึกษาสถานศึกษาจัดการตนเองตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 โดยใช้จังหวัดเป็นฐาน ซึ่งที่ผ่านมาในจังหวัดเชียงใหม่จะเดินตามมาตรา 5 ตามประสงค์ของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในเรื่องของการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เพื่อการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรม การลดความเหลื่อมล้ำ การกระจายอำนาจให้อิสระ และการสร้างและพัฒนากลไกการจัดการศึกษา (ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่. 2564: 8)

สถานศึกษาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม

อำเภอแม่แจ่มเป็นดินแดนแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ มีหมู่บ้านอยู่ตามที่ราบและกระจัดกระจายอยู่ตามหุบเขาใหญ่น้อยที่ล้อมรอบเรียงรายอยู่ มองจากที่สูงลงมาจะเหมือนแอ่งกระทะ มีลำน้ำไหลผ่านท่ามกลางมวลพฤกษชาตินานาพันธุ์ที่ปรากฏอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิ ปนปะการมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ พื้นที่อยู่ห่างไกล และมีสถานศึกษา จำนวน 55 แห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 6 จำนวน 50 โรงเรียน และใน 50 โรงเรียนมี 12 โรงเรียนเป็นโรงเรียนที่เข้าร่วม โรงเรียนนาร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ที่มีบริบทที่ใกล้เคียงและแตกต่างกันออกไป โดยการศึกษาในครั้งนี้เพื่อ แสดงฉากทัศน์แห่งอนาคตการศึกษา จากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนนาร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

วิสัยทัศน์การศึกษา

ความหมายวิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ หมายถึงภาพอนาคตของผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรที่เป็นความใฝ่ฝัน ความต้องการในอนาคต สะท้อนความคิดเชิงรุกและเชื่อมั่นว่ามีความเป็นไปได้ มีการกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อเข้าด้วยกัน แล้วมุ่งสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการ ซึ่งชัดเจน ทำทนายมีพลังและมีความเป็นไปได้ (วิไล ตั้งจิตสมคิด. 2544: 209) สอดคล้องแนวคิดของบรูซ ซีริมฮาสาคร ที่สรุปว่า วิสัยทัศน์คือ การมองภาพตลอดแนวของสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้ ไม่ใช่เรื่องเพ้อฝัน (ทองใบ สุดซารี. 2551: 99) หมายถึง การกำหนดอนาคตขององค์การอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านการปรับเปลี่ยนภารกิจใหม่ การใช้ประโยชน์จากบุคลากรให้เกิดคุณค่าสูงสุด และการพัฒนาระบบการให้บริการลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อขับเคลื่อนให้องค์การก้าวไปสู่องค์กรแนวหน้าอยู่ตลอดเวลา ผ่านการกรองด้วยเหตุและผลแล้วเป็นไปได้หรือความคาดหวังของผู้บริหารระดับสูงเพื่อให้ทุกคนในองค์กรเห็น

เป้าหมายร่วมกัน (อนุพงศ์ อวิรุทธา. 2566: ออนไลน์) หมายถึงจินตนาการเกี่ยวกับอนาคตขององค์กร เป็นการชี้ถึงทิศทางที่องค์กรต้องการที่จะมุ่งไป วิสัยทัศน์จะอธิบายถึงภาพปรารถนา หรือความทะเยอทะยานสำหรับอนาคตขององค์กร แต่จะไม่ระบุถึงวิธีการที่จะนำไปสู่ความมุ่งหมายนั้นอย่างชัดเจน (พลู เคชะรินทร์. 2566: ออนไลน์) จึงหมายถึงการฉายภาพ มองภาพ คิดจินตนาการในอนาคต (เสนห์ จัยโต. 2552: 73)

ความสำคัญวิสัยทัศน์

ในปัจจุบันวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับองค์กร ที่จะเป็นตัวชี้แนะแนวทางการบริหารองค์กรและสร้างแรงบันดาลใจ ในการที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ วิสัยทัศน์เป็นเสมือนความใฝ่ฝันที่ชี้แนวทางให้ทุกๆ คนในองค์กร เดินไปในทางเดียวกันมุ่งไปสู่อนาคต เพื่อขับเคลื่อนองค์กรไปในทิศทางและแนวทางที่กำหนดโดยผู้บริหารวิสัยทัศน์มีความสำคัญต่อผู้บริหาร ผู้ร่วมงานและความก้าวหน้าขององค์กรในการดำเนินงาน

วิสัยทัศน์มีหน้าที่อย่างน้อย 5 ประการ คือ

1. สร้างภาพ
2. เชื่อมหน่วย (หรือองค์กร) กับวัตถุประสงค์
3. ให้พลังความมุ่งมั่นแก่สมาชิกเพื่อค้นหาบทบาทของตนเอง
4. ให้มาตรฐานของประสิทธิผล (มาตรฐานของปัจเจกบุคคล หน่วยงาน และองค์กรเพื่อเปรียบเทียบกับความสำเร็จ)

5. เป็นตัวกระตุ้นเร้าจิตใจและอารมณ์ของ หน่วยงานให้เกิดความสมัคสมานสามัคคี (ชาญชัย อาจินสมภาร. 2500: 149)

วิสัยทัศน์ ที่ถูกต้องขององค์กรที่จะก้าวเข้าสู่อนาคต คือ การมีความคิดที่ถูกต้อง เพราะความคิดดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่จูงใจให้บุคคลดำเนินการตามที่พวกเขาได้คิดไว้ล่วงหน้า

ความสำคัญของวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่ควรพิจารณา ได้แก่

1. การมีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้องจะช่วยให้สามารถดึงดูด (Attract) บุคลากรที่มีความ สามารถสูงเข้าไปร่วมทำงาน
2. การมีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้องจะช่วยให้วิถีชีวิตบุคลากรมีคุณค่า (Creator Meaning in Workers' Lives)
3. การมีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้องจะช่วยสร้างมาตรฐานการทำงานชั้นเยี่ยมในองค์กร (Establishes a Standard of Excellence) เข้าใจเป้าหมายและทิศทางการทำงานขององค์กร
4. การมีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้องจะช่วยให้ประจักษ์พยานที่เชื่อมโยงระหว่างปัจจุบันและอนาคตเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม (Bridges the Present and Future) (ทองใบ สุดชาติ. 2542: 101-102) และช่วยกำหนดทิศทางองค์กรในการเปลี่ยนแปลงองค์กร ช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ฝึกสอนทีมงาน (เสนห์ จัยโต. 2552: 79-81)

วิสัยทัศน์จึงมีความสำคัญในการพัฒนางานต่างๆ ในองค์กรซึ่งวิสัยทัศน์เป็นภาพที่ผู้บริหารองค์กรและบุคลากรในองค์กรได้ร่วมกันวางไว้เพื่อให้เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการทำงานในองค์กรวิสัยทัศน์จึงมีความสำคัญมาก

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารเป็นบุคคลที่นำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายและสามารถบริหารงานในสถานศึกษาของตนให้ประสบความสำเร็จ การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเริ่มต้นด้วยวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนก่อนเป็นอันดับแรก เพราะนั่นคือการกำหนดทิศทาง เป็นการวางเป้าหมายในอนาคต

วิสัยทัศน์ของผู้บริหารมีผลต่อทิศทางการจัดการศึกษา

ดังนั้น วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นคุณสมบัติของผู้บริหารที่สามารถมองเห็นภาพในอนาคตของสถานศึกษาที่ต้องการจะให้เป็นไปได้อย่างชัดเจนโดยภาพนั้นต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา มีความเป็นไปได้ และสามารถมองเห็นวิธีการปฏิบัติที่จะนำสถานศึกษาให้บรรลุความต้องการเน้นวิสัยทัศน์เป็น ภาพอันชัดเจนที่สะท้อนให้เห็น

เป้าหมาย ค่านิยม ปรัชญา และความเชื่อที่สมาชิกของสถานศึกษาร่วมกันยึดถือ วิสัยทัศน์ที่แท้จริงต้องเป็นวิสัยทัศน์ร่วมที่สมาชิกช่วยกันผลักดันสานฝัน อันเป็นผลจากความสามารถคิดอ่าน ผสานเข้ากับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของสมาชิก และเป็นผลจากความสามารถในการเก็งคิด เก็งคน และเก็งงานของผู้บริหารสถานศึกษา วิสัยทัศน์จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีเป้าหมายที่ชัดเจน (ชลาลัย นิมิบุตร. 2553)

ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ได้ 2 แนวทาง คือ

1. โดยการหลอมวิสัยทัศน์นั้นลง ในปรัชญาของสถานศึกษา และกำหนดนโยบาย โครงการ เพื่อนำปรัชญาของสถานศึกษาไปปฏิบัติจริง

2. โดยการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกแต่ละคน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ มีทักษะการสื่อสารที่ดี แสดงออกถึงวิสัยทัศน์ของตนอย่างเด่นชัด วางตนให้เป็นที่ไว้วางใจได้ มีความมั่นใจ ในตนเองและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น (Sashkin, M. 1988)

สรุป

จากการศึกษา การวิเคราะห์วิสัยทัศน์ จากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนนาร่องพื้นที่นวัตกรรม อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ได้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดเชียงใหม่ว่า “เชียงใหม่...นครแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความสุข” โดยมีภารกิจในการขับเคลื่อน 4 ภารกิจ สรุปได้ว่า ผู้บริหารได้แสดงวิสัยทัศน์สอดคล้องกับภารกิจที่ 4 กระตุ้นขีดสมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ ที่มากที่สุด ถัดมาสอดคล้องภารกิจที่ 2 จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาเชิงสมรรถนะแห่งอนาคต ต่อมา ภารกิจที่ 1 จะสร้างความเสมอภาคการศึกษาตลอดชีวิต และ ภารกิจที่ 3 จะเร่งพัฒนานวัตกรรมและองค์ความรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัด ตามลำดับ ดังนั้นจากการวิเคราะห์วิสัยทัศน์ จากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนนาร่องพื้นที่นวัตกรรม อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ จึงสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนนาร่องพื้นที่นวัตกรรม อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ มีการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นต่อการยกระดับขีดสมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ โดยมุ่งการจัดการศึกษาที่ใช้บริบทเชิงพื้นที่มาออกแบบทิศทางผ่านมุมมองวิสัยทัศน์ที่เป็นภาพแห่งอนาคต

เอกสารอ้างอิง

คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่. (2564). **ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนพื้นที่**

นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.

ชลาลัย นิมิบุตร. (2553). **วิสัยทัศน์กับผู้บริหาร**. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2566, จาก <https://kosut158.blogspot.com/2010/02/blog-post.html> .

ทองใบ สุดซารี. (2542). **ทฤษฎีองค์การ : วิเคราะห์แนวความคิด ทฤษฎีและการประยุกต์**. อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

ทองใบ สุดซารี. (2551). **ภาวะผู้นำ : กลไกขับเคลื่อนองค์กรแห่งการเรียนรู้**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562.(2562. 30 เมษายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 136 ตอนที่ 56ก. น. 102-120.

พสุ เดชะรินทร์. **กลยุทธ์**. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2566, จาก <http://www.chulapedia.chula.ac.th/index.php?title=>

วิลโลว์ ตั้งจิตสมคิด. (2544). **การศึกษาและความเป็นครูไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2562). **เครื่องมือการมองอนาคต FOESIGHT TOOLS**. กรุงเทพฯ: สถาบันการมองอนาคตนวัตกรรม (IFI) สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2564). **Futures and Beyond: Navigating Thailand toward 2030**. สืบค้นเมื่อ 24 ตุลาคม 2566, จาก <https://nia.or.th/pdf/books/Future%20of%20LEARNING.pdf>
- เสน่ห์ จัยโต. (2552). **วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ผู้นำยุคใหม่**. นนทบุรี: พับลิเคชั่นส์.
- อนุพงศ์ อวิรุทธา. (2566). การพัฒนาองค์กร จากการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และการสร้างค่านิยมในองค์กร. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2566, จาก <https://blog.addnine.com/web/kanokpong6184fdb459a27aa> 695.
- Sashkin, M. (1988). **The visionary principal: School leadership for the next century**. *Education and Urban Society*, 20(3), 239-249.